

Review Paper

YAPON KLASSİK POEZİYASININ MİFOLOJİ QAYNAQLARI: “KOJIKI” VƏ “NİHON SHOKI”DƏ POETİK DÜŞÜNCƏ VƏ MİLLİ YADDAŞ

Xumar Məmmədova

<https://orcid.org/0009-0001-5342-6051>

Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan

Article history

Received: 30.09.2026

Revised: 05.10.2026

Accepted: 17.10.2026

*Corresponding Author: Xumar
Məmmədova, Naxçıvan Dövlət
Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan
Email:
xumarmemmedova@ndu.edu.az

Xülasə

Məqalədə yapon klassik poeziyasının ilkin inkişaf mərhələsinin öyrənilməsində mühüm mənbələr hesab olunan “Kojiki” və “Nihon Shoki” salnamələrindəki poetik parçalar, mifoloji obrazlar və qədim yapon dünyagörüşünün bədii ifadə xüsusiyyətləri araşdırılır. VIII əsrdə tərtib edilmiş bu əsərlər yalnız mifoloji və tarixi məlumatları əks etdirən mətnlər deyil, həm də qədim nəğmə ənənəsinin, kollektiv yaddaşın və poetik düşüncənin qorunub saxlandığı ədəbi abidələrdir. Tədqiqatda hər iki salnamənin yaranma tarixi və ədəbi xüsusiyyətləri müqayisəli şəkildə nəzərdən keçirilir, “Kojiki”dəki emosional ifadə tərz, “Nihon Shoki”dəki tarixi-siyasi təqdimat, təbiət obrazları, ilahi qüvvələr, hakimiyyət və nikah motivləri təhlil olunur. Eyni zamanda qədim nəğmələrin şifahi ənənə ilə yazılı ədəbiyyat arasındakı əlaqəni əks etdirməsi və sonrakı yapon poetik düşüncəsinə təsiri araşdırılır. Nəticədə “Kojiki” və “Nihon Shoki”nin yapon klassik poeziyasının mifoloji qaynaqlarını, estetik xüsusiyyətlərini və milli yaddaşın formalaşmasındakı rolunu öyrənmək baxımından mühüm elmi əhəmiyyət daşıdığı əsaslandırılır.

Açar sözlər: yapon ədəbiyyatı, klassik poeziya, “Kojiki”, “Nihon Shoki”, qədim nəğmələr, mifologiya, poetik düşüncə, milli yaddaş, şifahi ənənə

GİRİŞ

Dünya ədəbiyyatı tarixində qədim yazılı abidələr xalqların dünyagörüşünün, mənəvi dəyərlərinin, tarixi yaddaşının və bədii təfəkkürünün öyrənilməsində mühüm mənbələrdən biri hesab olunur. “Kojiki” — “Qədim hadisələrin qeydləri” — 712-ci ildə, “Nihon Shoki” isə — “Yaponiyanın salnamələri” — 720-ci ildə tərtib edilmişdir. Hər iki əsər Yaponiyanın mifoloji başlanğıcından qədim hökmdarların hakimiyyətinə qədər uzanan hadisələri əhatə edir. Bununla belə, onların əhəmiyyəti yalnız tarixi məlumatların qorunması ilə məhdudlaşmır. Mətnlərdə miflər, əfsanələr, şəcərələr və müxtəlif nəğmələr bir-biri ilə əlaqəli şəkildə təqdim olunur. Buna görə də həmin abidələr qədim yapon ədəbiyyatının, xüsusilə poeziyanın ilkin mərhələlərinin tədqiqi üçün əvəzsiz material verir [1].

“Kojiki” və “Nihon Shoki”dəki poetik parçalar elmi ədəbiyyatda çox vaxt *Kiki kayō* — “Kojiki” və “Nihon Shoki” nəğmələri — adı ilə tanınır. Bu nəğmələr qədim şifahi yaradıcılıq ənənələrinin yazılı mətnlərdə qorunmuş nümunələri kimi qiymətləndirilir. Onlarda məhəbbət, nikah, səfər, mübarizə, ayrılıq, ölüm, dirçəliş və hökmdarlıq kimi mövzular əks olunur. Nəğmələrin mifoloji və tarixi hadisələrlə əlaqəli şəkildə təqdim edilməsi onların yalnız estetik deyil, həm də mərasim, ictimai və ideoloji funksiyalar daşdığını göstərir [2].

Mövzunun aktuallığı qədim yapon poeziyasının formalaşma xüsusiyyətlərinin, mifoloji düşüncə ilə poetik ifadə arasındakı əlaqənin və ədəbi mətnlərin milli yaddaşın qorunmasındakı rolunun öyrənilməsi ilə bağlıdır. Məqalənin məqsədi “Kojiki” və “Nihon Shoki”dəki poetik nümunələri müqayisəli təhlil etmək, onların mövzu və obrazlar sistemini müəyyənləşdirmək, həmçinin bu əsərlərin yapon klassik poeziyasının inkişaf tarixindəki yerini əsaslandırmaqdır. Tədqiqatda tarixi-müqayisəli, təsviri-analitik və ədəbiyyatşünaslıq təhlili metodlarından istifadə olunur.

ƏSAS HİSSƏ

“Kojiki” və “Nihon Shoki” qədim Yaponiyanın yazılı mədəniyyət tarixində mühüm mərhələni təmsil edir. Hər iki əsər VIII əsrdə, dövlət idarəçiliyinin və saray mədəniyyətinin inkişaf etdiyi bir dövrdə meydana gəlmişdir. Onların tərtibi keçmiş haqqında məlumatların sistemləşdirilməsi, hökmdar nəslinin mənşəyinin izah edilməsi və dövlətin tarixi-mifoloji əsaslarının möhkəmləndirilməsi ilə əlaqəli idi. Bununla yanaşı, həmin mətnlərdə qədim xalq yaradıcılığının izləri, dini təsəvvürlər və poetik ifadə formaları da qorunub saxlanılmışdır [3, s. 102].

“Kojiki” üç kitabdan ibarətdir. Əsərin birinci hissəsində tanrıların yaranması, dünyanın formalaşması və ilahi nəsillərlə bağlı hadisələr təsvir olunur. Sonrakı hissələrdə əfsanəvi hökmdarların fəaliyyəti, onların mənşəyi və hakimiyyət dövrləri təqdim edilir.

“Nihon Shoki” isə daha geniş tarixi xronologiya və rəsmi salnamə quruluşu ilə seçilir. David Lurinin qeyd etdiyi kimi, bu iki əsər mif, əfsanə və tarixi hadisələri poetik parçalarla birləşdirir, lakin məzmun və yazı tərzindən bir-birindən fərqlənir [1, s. 79].

“Kojiki” və “Nihon Shoki”də qorunmuş nəğmələrin əsas xüsusiyyətlərindən biri onların şifahi yaradıcılıq ənənəsi ilə əlaqəsidir. Yazılı ədəbiyyatın geniş yayılmasından əvvəl nəğmələr müxtəlif ictimai mərasimlərdə, bayramlarda, dini ayinlərdə və saray tədbirlərində ifa edilə bilirdi. Onların şifahi şəkildə ötürülməsi mətnlərin yaddaş vasitəsilə qorunmasına və müxtəlif variantlarda yaşamasına şərait yaradırdı.

Torquil Duthie “Kojiki” və “Nihon Shoki”dəki nəğmələri araşdırarkən hökmdarların nikahı mövzusunun hər iki əsərdə geniş yer tutduğunu göstərir. Onun məlumatına görə, nikah motivi

“Kojiki”dəki nəğmələrin təxminən yarısını, “Nihon Shoki”dəki nəğmələrin isə təxminən üçdə birini təşkil edir [1, s. 34]. Bu fakt qədim poeziyanın şəxsi hisslərlə yanaşı, hakimiyyət, nəsil davamlılığı və ictimai münasibətlərlə də bağlı olduğunu göstərir.

“Kojiki”də mifoloji obrazlar yalnız fəvqəltəbii qüvvələrin təcəssümü deyil, həm də insan münasibətlərinin və emosional təcrübələrin bədii ifadə vasitəsidir. Tanrıların sevgi, qısqanclıq, münafiqlik, ayrılıq və barışıqla bağlı əhvalatları mifoloji məzmunu insan təcrübəsinə yaxınlaşdırır. Beləliklə, ilahi obrazlar vasitəsilə qədim cəmiyyətin ailə münasibətləri, sosial normaları və mənəvi təsəvvürləri də təqdim olunur.

Şūsaku Yoşida Susanoo, Ne-no-kuni və Izumonun qarşılıqlı əlaqəsini araşdırarkən qədim yapon mifologiyasında hadisələrin müasir mənada düzxətli inkişafdan daha çox ölüm və yenidən doğulma dövrəsi əsasında qurula bildiyini göstərir [5]. Bu şərh mifoloji süjetlərin poetik mənasını daha dərinlən anlamağa imkan verir.

Susanoonun Izumodakı nəğməsi sonrakı yapon poetik ənənəsi ilə əlaqəsi baxımından da mühüm nümunədir. Həmin nəğmə ənənəvi olaraq *waka* poeziyasının başlanğıcı ilə əlaqələndirilir. Burada mühüm məqam odur ki, qədim nəğmə yalnız konkret mifoloji hadisənin tərkib hissəsi olaraq qalmamış, sonrakı dövrlərdə poeziyanın mənşəyi haqqında təsəvvürlərin formalaşmasında da iştirak etmişdir [5].

Beləliklə, “Kojiki”dəki poetik parçalar mifoloji məzmunu emosional ifadə ilə birləşdirir. Onlarda hisslər, ilahi qüvvələr, ailə münasibətləri və təbiət təsəvvürləri bir-birindən ayrılmayan vahid bədii sistem yaradır. Bu sistem qədim yapon poeziyasının ilkin mərhələsində poetik düşüncənin necə formalaşdığını göstərən mühüm mənbədir.

“Kojiki” ilə müqayisədə “Nihon Shoki”nin tarixi-siyasi quruluşu daha geniş xronoloji çərçivəyə malikdir. Bu xüsusiyyət poetik parçaların salnamə daxilindəki funksiyasına da təsir göstərir. Nəğmələr yalnız emosional təcrübənin ifadəsi deyil, həm də müəyyən hadisələrin yadda saxlanması, qəhrəmanların mövqeyinin vurğulanması və siyasi nizamın təqdim edilməsi vasitəsi kimi çıxış edə bilər. Bununla belə, hər bir nəğməni birbaşa siyasi məqsədlə yaradılmış mətn hesab etmək də düzgün olmazdı. Onların mənası konkret süjet və təqdimat şəraiti nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilməlidir.

“Nihon Shoki”dəki nəğmələrin mərasim və saray mədəniyyəti ilə əlaqəsi sonrakı dövrlərdə də davam etmişdir. Matthieu Feltin tədqiqatında IX–X əsrlərdə saray ziyafətlərində “Nihon Shoki”nin tanrı və qəhrəmanlarına həsr edilmiş şeirlərin yaradılması araşdırılır. Müəllif göstərir ki, sonrakı dövr şairləri qədim mifoloji materialı öz zamanlarının siyasi və mədəni şəraitinə uyğun şəkildə yenidən

mənalandırmışlar [3, s. 57]. Bu fakt “Nihon Shoki”nin yalnız keçmiş qoruyan mətn olmadığını, sonrakı ədəbi ənənələr üçün də yaradıcı mənbəyə çevrildiyini göstərir.

Beləliklə, “Nihon Shoki”dəki poetik parçalar tarixi salnamə, mifoloji yaddaş və ədəbi yaradıcılıq arasında əlaqə yaradır. Onların əhəmiyyəti təkcə qədim nəğmələrin qorunması ilə deyil, həm də həmin nəğmələrin müxtəlif dövrlərdə yenidən şərh olunması ilə müəyyənləşir.

“Kojiki” və “Nihon Shoki”də təbiət obrazları mifoloji hadisələrin məkanını müəyyənləşdirir, qəhrəmanların səfərləri və qarşılaşmaları üçün zəmin yaradır. Təbiət məkanları bəzən qoruyucu, bəzən təhlükəli, bəzən də yenilənmə və dəyişikliklə əlaqəli mənə daşıyır. Bu obrazların poetik əhəmiyyəti yalnız onların təsviri xüsusiyyətlərindən irəli gəlmir; onlar qədim insanların dünya haqqında təsəvvürlərini və təbiətlə münasibətlərini də ifadə edir.

Hər iki əsərin müqayisəsi göstərir ki, “Kojiki” və “Nihon Shoki” eyni mifoloji-tarixi ənənəyə bağlı olsalar da, poetik parçaların təqdimatı və ümumi mətn quruluşu baxımından fərqlənirlər. “Kojiki”də bəzi nəğmələr hadisələrin emosional məzmununu gücləndirir və bəzən süjetin əsas hissəsinə çevrilir. “Nihon Shoki”də isə nəğmələr daha geniş xronoloji və salnamə çərçivəsi daxilində təqdim olunur [1; 3].

Sato tərəfindən aparılan müqayisəli təhlil də iki mətnin poetik ifadə xüsusiyyətləri arasında fərqlərin mövcudluğuna diqqət çəkir [3]. Bu yanaşma qədim yapon poeziyasının vahid və dəyişməz üslub kimi deyil, müxtəlif mətn və ənənələrdə fərqli formalarda təzahür edən bədii sistem kimi araşdırılmasının vacibliyini göstərir.

Müqayisəli yanaşma həm də şifahi ənənədən yazılı ədəbiyyata keçid prosesini anlamağa kömək edir. Nəğmələrin yazılı salnamələrə daxil edilməsi onların qorunmasına şərait yaratmış, eyni zamanda həmin nəğmələrə yeni mətn və ideoloji kontekst qazandırmışdır. Sonrakı dövrlərdə bu mətnlərdən istifadə edilməsi isə qədim poetik irsin müxtəlif tarixi şəraitlərdə yenidən mənalandırıldığını göstərir [5].

Beləliklə, “Kojiki” və “Nihon Shoki”nin müqayisəli təhlili qədim yapon poeziyasının həm şifahi yaradıcılıqla, həm də yazılı salnaməçiliklə sıx bağlı olduğunu ortaya qoyur. Bu əsərlərdə mifoloji süjet, poetik ifadə və kollektiv yaddaş bir-birini tamamlayan komponentlər kimi çıxış edir.

NƏTİCƏ

“Kojiki” və “Nihon Shoki” qədim yapon ədəbiyyatının və klassik poeziyanın ilkin inkişaf mərhələsinin öyrənilməsində mühüm mənbələrdir. VIII əsrdə tərtib edilmiş bu əsərlər mifoloji və tarixi hadisələri birləşdirməklə yanaşı, qədim nəğmə ənənəsinin müxtəlif nümunələrini də qoruyub saxlamışdır. Onların poetik əhəmiyyəti yalnız nəğmələrin mətn daxilində mövcudluğu ilə deyil, bu

nəğmələrin emosional ifadə, mərasim, ictimai münasibətlər və milli yaddaşa əlaqəsi ilə müəyyənləşir.

Təhlil göstərir ki, “Kojiki”də mifoloji obrazlar və emosional ifadə vasitələri poetik məzmunun formalaşmasında mühüm rol oynayır. “Nihon Shoki”də isə nəğmələr geniş tarixi-siyasi çərçivə daxilində təqdim olunur və müxtəlif variantların mövcudluğu mətnin çoxqatlı xarakterini üzə çıxarır. Bununla belə, hər iki əsərdə poetik parçalar insan münasibətlərini, hökmdarlıq təsəvvürlərini, təbiətlə bağlı inancları və qədim cəmiyyətin mənəvi dünyasını ifadə edir.

Araşdırma həmçinin şifahi ənənədən yazılı ədəbiyyata keçidin qədim yapon poeziyasının qorunması və inkişafı baxımından əhəmiyyətini təsdiqləyir. Salnamələrdəki nəğmələr sonrakı dövrlərdə yenidən şərh olunmuş, ədəbi və mərasim ənənələrinin tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Bu proses qədim poetik irsin dəyişməz şəkildə qorunmadığını, müxtəlif dövrlərdə yeni mənalar qazanaraq yaşadığını göstərir.

Nəticə etibarilə, “Kojiki” və “Nihon Shoki”nin poetik baxımdan öyrənilməsi yapon klassik poeziyasının mifoloji qaynaqlarını, estetik xüsusiyyətlərini və tarixi inkişafını daha dərinlən anlamağa imkan verir. Bu əsərlər qədim yapon dünyagörüşünün, kollektiv yaddaşın və bədii təfəkkürün qarşılıqlı əlaqəsini əks etdirən mühüm ədəbi-tarixi abidələr kimi xüsusi elmi əhəmiyyət daşıyır.

ƏDƏBİYYATLAR

1. Duthie, T. “Songs of the Records and Chronicles.” In: Shirane, H., Suzuki, T., Lurie, D. (eds.). *The Cambridge History of Japanese Literature*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, pp. 40–44. DOI: <https://doi.org/10.1017/CHO9781139245869.005>
2. Əfəndiyev P. Ş. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. Bakı: Elm və Təhsil, 2013, 600 s.
3. Lurie David. “Introduction: Writing, Literacy, and the Origins of Japanese Literature.” In: *The Cambridge History of Japanese Literature*. Cambridge University Press, 2015, pp. 15–21.
4. Məmmədova X. Yapon ədəbiyyatının mərhələləri // Naxçıvan Dövlət Universitetinin Elmi Əsərləri. 2018-ci il buraxılışı.
5. Ō no Yasumaro. *The Kojiki: An Account of Ancient Matters*. Translated by Gustav Heldt. New York: Columbia University Press, 2014.

ABSTRACT

MYTHOLOGICAL SOURCES OF CLASSICAL JAPANESE POETRY: POETIC THOUGHT AND NATIONAL MEMORY IN THE *KOJIKI* AND THE *NIHON SHOKI*

Xumar Mammadova

Nakhchivan State University, Nakhchivan, Azerbaijan

This article examines the poetic passages, mythological figures, and artistic expressions of the ancient Japanese worldview found in the *Kojiki* and the *Nihon Shoki*, which are regarded as important sources for the study of the early development of classical Japanese poetry. Compiled in the eighth century, these works are not merely texts documenting mythological and historical events; they are also literary monuments that preserve ancient song traditions, collective memory, and poetic thought. The study comparatively examines the origins and literary characteristics of both chronicles, analyzing the emotional mode of expression in the *Kojiki*, the historical and political presentation in the *Nihon Shoki*, as well as images of nature, divine forces, and the motifs of sovereignty and marriage. It also explores how ancient songs reflect the relationship between oral tradition and written literature and how they influenced the subsequent development of Japanese poetic thought. The article concludes that the *Kojiki* and the *Nihon Shoki* are of considerable scholarly significance for understanding the mythological sources and aesthetic characteristics of classical Japanese poetry, as well as their role in the formation and preservation of national memory.

Keywords: *Japanese literature, classical poetry, Kojiki, Nihon Shoki, ancient songs, mythology, poetic thought, national memory, oral tradition*

